

Bačke sestre u Hrvatskom zagorju Filijala Družbe sestara Naše Gospe u Sopotu (1943. – 1945.)

Ivan Armanda*

Sažetak

U članku se, temeljem arhivskih vrela i relevantne literature, opisuje povijest filijale Družbe sestara Naše Gospe u Sopotu. Filijala je utemeljena 1943. godine, u jeku Drugoga svjetskoga rata, što se neminovno odražavalo na život i rad sestara. Stoga se iznose i analiziraju problemi s kojima su se sestre u ratno doba suočavale, donose se podaci o članicama sopotske filijale i njihovim službama u zajednici te se detaljno opisuje njihova prosvjetna djelatnost u dječjem vrtiću i pučkoj školi te kroz privatno pripremanje đaka za polaganje godišnjih gimnazijskih ispita. Opisuje se i njihova pastoralna i karitativna djelatnost te se analiziraju problemi koji su 1945. doveli do zatvaranja filijale.

Ključne riječi: Družba sestara Naše Gospe, Sopot, Drugi svjetski rat, prosvjetni rad, pastoralni rad, karitativni rad

Uvod

Otkako se 1931. osamostalila, Bačka družba siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe razvijala se i proširila svoju djelatnost na hrvatske i slovenske krajeve. No, razvoj i širenje Družbe ugrozio je Drugi svjetski rat i pokušaj ukidanja Družbe 1941. godine, odnosno pokušaj njezina pripajanja istoimenoj Kalačkoj družbi od koje se deset godina prije toga i odcijepila. Kako bi to spriječila, časna majka Anuncijata Kopunović, prva vrhovna poglavarica Bačke družbe, prenijela je 1941. kuću maticu u Zagreb pa je Družba nastavila postojati u hrvatskim krajevima. No, napuštanjem Bačke sestre su izgubile sve svoje kuće i samostane, osim samostana u Zagrebu, koji je postao nova kuća matica, i odmarališta u Dobrni i Segetu. U svibnju 1941. nacisti su ih protjerali iz Dobrne, a u kolovozu 1942. partizani su ih potjerali iz Segeta. U međuvremenu je časna majka Anuncijata Kopunović počela osnivati nove filijale u Hrvatskoj. Tako je pokušavala nadomjestiti izgubljene bačke kuće te omo-

* dr. sc., Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb

*Slika 1. Časna majka Anuncijata
Kopunović, utemeljiteljica filijale
u Sopotu*

gućiti sestrama da žive od svoga rada i da odgojno-obrazovnim apostolatom ostvaruju temeljnu svrhu svoje Družbe. Među novim filijalama, nastalima u doba Drugoga svjetskoga rata, bila je i ona utemeljena u veljači 1943. u Sopotu (Armanda 2022). Bez pretjerivanja se može kazati da je to bila filijala bačkih sestara u Hrvatskom zagorju, jer je većina sestara i kandidatice u njoj bila iz Bačke, uključujući i kućnu predstojnicu s. Amatu Skenderović (Armanda 2020). Sestre su se u tom malom mjestu posvetile odgojno-obrazovnom, pastoralnom i karitativnom radu, sve dok im komunističke vlasti neposredno poslije Drugoga svjetskoga rata nisu onemogućile život i rad u Sopotu. U ovom ćemo radu, poglavito temeljem povijesnih vrela, opisati povijest te njihove filijale.

Dolazak sestara u Sopot

Vinagorski župnik vlč. Ivan Vukina u prosincu 1942. godine pozvao je redovnice Družbe sestara Naše Gospe da dođu voditi Malu školu u Sopotu (Kronika I: 17. XII. 1942.; Zapisnik, br. 19/1942.). Sestre su prihvatile poziv i odlučile utemeljiti filijalu u Sopotu, što je tamošnjim vjernicima obznanjeno na božićnoj polnočki te godine. S kolikom su radošću i s kojim očekivanjima vjernici primili tu vijest, vidi se iz *Glasnika Majke Božje Vinagorske* koji je posebnim napisom najavio dolazak sestara u Sopot. U napisu, među ostalim, stoji:

„Sopot selo doživjelo je na sam Božić svoje najveće i najljepše iznenađenje! Sve je bilo veselo kad se spremalo k polnočki. Imali su naime ove godine i Sopotljanci polnočku u svojoj staroj kapeli sv. Mihalja. Sv. misu polnočku služio im vinagorski kapelan g. Franjo Murko. Crkvice-kapela sv. Mihalja bila je natrpana i velikima i malima i starima i mladima. Sve je to oduševljeno zapjevalo *Kirie eleison* ‘Svim na zemlji mir veselje’ i *Narodil se Kralj nebeski*. Ali kakvo je tek veselje bilo, kad su nakon propoviedi čuli veliku, veselu i izvanrednu novost, da je na sam Badnjak potpisao ministar odluku, da se u Sopotu otvara Mala škola i povjerava časnim sestrama Majke Božje (Naše Gospe). Veću, ljepšu, veseliju i bolju božićnicu Sopotljanci, osobito tolika dječica gola i bosa, nisu mogli dobiti! Mala škola – svuda korisna, na mnogo mjesta potrebna, ali u Sopotu, punom malih golišana, još desetput više potrebna! I zato, kad su

Sopotljanci, baš kod same polnočke, čuli tu veliku i veselu viest, zapjevali su još triput jače i oduševljenije: *Radujte se narodi!*“ (Otvara 1943: 9)

U nastavku se otvaranje Male škole, najavljeno za veljaču 1943., opisuje kao „početak napredka i preporoda za selo i okolicu Sopot“ te se naglašava se da će ju pohađati djeca iz Sopot, Pavlovca i Višnjevca. Napis je zaključen sljedećim riječima:

„U Sopotu je Mala škola najpotrebnija i radi prehrane i radi odgoja. Ne samo da je veliko siromaštvo od uvijek, nego su djeca, jer je selo na okupu i na raskršću cesta, uvijek na cesti. Vide koješta, čuju koješta, očevi u svietu na zaradi, majke na sve ne dospiju i tako djeca rastu bez nadzora i bez odgoja i već od malih nogu uče se neradu i neposlušnosti. A sad, kad bude Mala škola, bit će cijeli dan u njoj i pod nadzorom u lipej igri i učenju u redu, čistoći i vladanju. Koliko će se samo nesreća manje dogoditi! A kako će tek majke odahnuti, kad budu mogle mirno i bez straha ići na posao. Mala škola u Sopotu bit će od silno velike koristi i za djecu i za majke! Prava i velika blagodat!“ (Otvara 1943: 9-10)

Planovi za dolazak sestara u Sopot, kako je i najavljeno, počeli su se ostvarivati u veljači 1943. Prvo je časna majka Anuncijata Kopunović, prema ranijem dogovoru, 3. veljače predala nadbiskupu Alojziju Stepincu molbu za otvaranje filijale u Sopotu, što je nadbiskup istoga dana i dozvolio. Tom prigodom je časnoj majci poručio: „Neka sestre i na ovome novom mjestu uznastoje što savjesnije obdržavati svoja redovnička pravila, napredovati u duhovnom životu i raditi marljivo za povjerenu im mladež.“¹

Osam dana poslije nadbiskupova dopuštenja, majka Anuncijata se 11. veljače 1943. sa s. Amatom Skenderović i s. Bernadettom Mamužić iz Zagreba uputila u Sopot. O njihovu putovanju i dojmovima s. Amata je na prvoj stranici sopotske kućne kronike zapisala:

„Došao je dan kada smo morale ostaviti Zagreb i krenuti na novo misijsko polje rada. To je bilo 11. II. na Lurdsku Gospu kada su krenule na stanicu Časna Majka Marija Anuncijata Kopunović i s. M. Amata Skenderović i s. M. Bernadetta Mamužić. Izpratile su ih na stanicu s. M. Antonija Pukić i s. M. Aurora Ivušić. Autobus je krenuo u 11^h. Stigle smo sa raznim mislima i osjećajima u 1 sat poslije podne u Pregradu. U Pregradi su nas dočekala dvojica kola. Na prva je sjela Časna Majka i s. M. Amata, a na druga sama sestra Bernadetta. Čekale smo željno to mjesto novoga polja rada. (...) U Sopotu smo sa vel. vinagorskim župnikom koji nas u Sopotu dočekao letimice pogledali naš budući stan i crkvicu. Crkvice je na briegu. Zaštitnik joj sveti Mihovil. Kad smo sve razgledali onda smo pošli na Vinagoru sa gosp. župnikom Ivanom Vukinom. Župnik je sada sjeo s Časnom Majkom i stalno tumačio mjesta kroz koja smo prolazili. Na druga [kola] smo sjele nas dvie. – Došle smo u župni stan [u Vinagori] gdje smo bile pogošćene finim jelom. Posluživala nas župnikova sestra Andjela. Poslie užine je bila

¹ Fascikl *Sopot*, msgr. Alojzije Stepinac s. Anuncijati Kopunović, Zagreb, 3. II. 1943.

*Slika 2. S. Bernadetta Mamužić,
domaćica*

večernica sa tri svećenika s pokaznicom. – Naroda je bilo puno u crkvi. – Svi su oduševljeno pjevali. – Poslije večernice smo sa nastojnicom samostana [Družbe sestara] ‘Kćeri Milosrdja’ pogledale crkvu, samostan, poštu, općinu i bivši samostan. – Zaista je bio mali prostor gdje su se prvi puta smjestile Kćeri Milosrdja. Sada imaju tako liepo uredjeni samostan. Uto se već smračilo. Večeralo smo i išle spavati. Umorne smo već bile. Jedva smo dočekale večer. Dugo nismo mogle zaspati jer smo pričale o novim doživljajima.“ (Kronika II: 11. II. 1943.)

Sutra ujutro sestre su na svetoj misi, kako piše s. Amata, „došle u užu vezu s našim Spasiteljem koji nas je doveo u ovaj vinograd“ i potom su, u pratnji vlč. Vukine, otišle u Sopot (Kronika II: 12. II. 1943.).

Tom prigodom se osobito osjetilo i postalo gotovo opipljivo oduševljenje mještana zbog dolaska sestara. O tom za Sopot iznimno važnom događaju *Glasnik Majke Božje Vinagorske* piše:

„Veliki dan i veliko veselje doživjelo je selo Sopot 12. veljače ove godine! To je bio svakako najveći i najvažniji dan za selo Sopot. Staro selo Sopot nije već kroz 500 godina, odkada je u njem sagrađena kapela, imalo većeg i važnijeg dana nego što je bio dan 12. veljače ove godine! Tog su naime dana došle u Sopot častne sestre, da se u Sopotu nastane, osnuju svoj samostan i započnu s velikim i svetim poslom: odgojem mladeži, odgojem naše budućnosti! (...) Sestre Naše Gospe (iz Bačke) došle su i nastanile se u Sopotu! Došle su iz velikih hrvatskih ravnicu u to liepo, pitomo i bregovito Zagorje, da tu rade u čast Bogu, a na korist narodu i domovini Hrvatskoj!“ (Dolazak 1943: 3-4)

U nastavku se opisuje svečani doček sestara:

„U Sopotu, na razkršću, dočekalo ih veselo cijelo selo, i staro i mlado i muško i žensko! Svaki je htio, da bude prisutan kod tog događaja za svoje selo! Veselje je pojačavalo i veselo sviranje vinagorske glazbe. Glazba Majke Božje Vinagorske ne manjka nigdje, gdje god je što važnog, a kamoli da bi manjkala, kad u jedno mjesto dolaze sestre reda Majke Božje! Zato je glazba došla i na doček časnih sestara Naše Gospe u Sopot. Kad je glazba svršila svoju pozdravnu koračnicu, pozdravio je sestre u ime ciele župe domaći župnik i zaželio im mnogo milosti i pomoći Božje, mnogo pomoći Marije Vinagorske i veliku zaštitu svetog Mihaela! Nakon župnika pozdravio je sestre u ime općine (Pregrada) i u ime svijuju očeva

obćinski načelnik Radek Horvat. U ime djece pozdravile su dvije djevojčice, a u ime žena, matera i djevojaka Mícika Hostić. I uz veselo sviranje glazbe, a još veće veselje dječice krenuli su svi u kapelu sv. Mihaela na sv. Misu. Svečanu sv. misu služio je domaći župnik uz asistenciju veleč. gg. Leopolda Kolenc i Franje Murko. Poslije odpjevanog evanđelja održao je župnik govor o tom velikom danu za selo Sopot, a na koncu mise zapjevalo je stotine njih oduševljeno: Tebe Boga hvalimo!“ (Dolazak 1943: 4)

Poslije mise sestre su sa župnikom otišle na objed kod Zlate Kovač, upraviteljice mjesne pučke škole, a iza 15.00 sati došle su u svoju kuću koju je župnik blagoslovio. Večerale su, kako piše s. Amata Skenderović, „malo grijanog mlijeka i pekmeza“ (Kronika II: 12. II. 1943.).

Život zajednice u teškim prilikama

Sestre su se u Sopotu smjestile u kući koju su ustaške vlasti oduzele židovskoj obitelji Gostl (Kloštarske 1943). Ti tragični događaji dogodili su se prije dolaska sestara u Sopot te one na njih nisu imale utjecaja, a vjerojatno nisu ni znale da je većinu članova te obitelji zadesila zla sudbina. Za kuću i posjed sestre su plaćale najamninu.² Župnik Vukina planirao je podignuti sestrama samostan, što je Vrhovno vijeće Družbe u svibnju 1943. sa zadovoljstvom primilo na znanje i podržalo, no ratne i poratne prilike osujetile su taj plan (Zapisnik, br. 45/1943.).

Životni uvjeti u sopotskoj filijali bili su daleko od prikladnih. Dva dana poslije dolaska, u nedjelju 14. veljače 1943. kućna kroničarka bilježi da su si objed „jedva nekako skuhalo na nekoj staroj peći“ i da je s. Amata Skenderović „klečeći kraj stola pisala pismo u Zagreb, jer nije bilo stolice“ (Kronika II: 14. II. 1943.). U ožujku su nabavile iz Zagreba štednjak i druge kućne potrepštine, no u nekim su stvarima i dalje oskudijevale (Kronika II: 4. III. 1943.). Zbog toga su neke sestre povremeno morale spavati na podu ili na stolovima, jer nisu imale dovoljno kreveta. Teški uvjeti života i rada ipak nisu obeshrabrili sestre niti ih pokolebali u želji da suradnjom u pastoralnom radu te prosvjetnim i karitativnim apostolatom služe sopotskom puku.

Atmosferu u sopotskoj filijali potkraj 1943. godine *Glasnik Majke Božje Vina-gorske* slikovito je opisao sljedećim riječima:

„Predstojnica je sopotskog kloštra č. s. Amata Skenderović. Kao predstojnica imade dosta posla, jer sestre su se primile posla na veliko! Podučavanje djece za gimnaziju vodi č. s. Stanislava Šokčević. Školu drži svaki dan prije podne i po podne. Učiteljica je na pučkoj školi č. s. Dolorosa Tomurad. Imade 2. i 3. razred. Malu školu vodi č. s. Ivana Cvijin. Djece uvijek puno, pa i posla dosta. Domaćica je č. s. Aleksandra Kokić, koja je ‘kakti šef kuhinje’. U Maloj školi, kao i domaćici, pomaže djevojka Anica Kopunović. Sestra učiteljica još je i orguljašica u kapeli sv. Mihaela. I to prava orguljašica,

² Usp. Fascikl *Sopot: Ugovor o najmu stana-lokala*, Krapina, bez datuma, 1944.; *Zakupni ugovor*, Krapina, 29. VII. 1944.; *Zakupni ugovor*, Krapina, 13. IV. 1945.

Slika 3. Predstojnica s. Amata Skenderović, odgojiteljica u dječjem vrtiću i učiteljica u pučkoj školi

mjesto osim s. Ivane [Cvijin] i s. Aleksandre [Kokić] koje su išle leći no to spavanje se ne može nazvati spavanjem jer niti jedna nije niti oka stisla. Noć nam je prolazila polako kao što obično prolaze noći kada se ne spava još pogotovo, ako se sa zebnjom čeka bjelina dana. S. Ivana već nije mogla izdržati od straha u krevetu, pa ustane misleći valjda da će biti sigurnija kad stoji, pa ustane. Kad li najednom čuda! Časna Predstojnica [s. Amata Skenderović] već vidi braću u mraku kako pile telegrafске stupove kod naše kuće, a s. Ivana i s. Aleksandra već vide kako se miču u toj drhtavici. Neopisivi strah ih je prožimao. Ja sam međutim ostala mirna sjedeći na stolici, držeći krunicu u ruci, ali ne moleći jer mi je pamet bila suviše umorna. – Dva sata je. – Hajdemo spavati. Odoše svi, samo sam ja još ostala za svaki slučaj još do tri sata, da mogu mirnije spavati.“ (Kronika II: 23. VIII. 1943.)

Premda su 23. kolovoza 1943. došli pred kuću, partizani nisu ušli u nju. No, kako bilježi s. Dolorosa, 5. veljače 1944. partizani, tj. „braća za čije se obraćenje molimo“, posjetili su sestre (Kronika II: 5. II. 1944.). Sutra je kroničarka zapisala: „Dan pune jeze od jučerašnjega koji nam ne da da se malo saberemo.“ (Kronika II: 6. II. 1944.).

No, nisu samo partizani uznemirivali sestre. Kućna kroničarka 1. travnja 1944. bilježi: „Pohodili su nas također i Nijemci. Sačuvaj Bože takav rastreseni život. Jedva smo se mogli smiriti i zaspati u Gospodinu.“ (Kronika II: 1. IV. 1944.). Poslije dva-desetak dana, 22. travnja kroničarka je zabilježila:

„Ujutro smo se uputili u crkvu, kad li svi nekuda gledaju. Dolazi voj-ska. Vratile smo se kući. Posjetili su nas. (...) Sve je prošlo mirno bez pucanja. Kod nas je došao također jedan vojnik koji je imao sestre ča-sne i t. d. Molio je nešto toplo za piti.“ (Kronika II: 22. IV. 1944.)

jer Sopot imade prave orgulje. Kakve su, e to je drugo pitanje. Ali ipak sviraju, a djevojčice liepo pjevaju. Ide sve bolje! Sestre imadu na brizi i kapelu sv. Mihaela i svećenika kod te kapele. Osim službenog posla vode sestre i društva mladeži. Sestra Dolorosa djevojčice, a sestra Ivana dječake. Ide dobro. Dao Bog i dalje tako!“ (Kloštarske 1943: 12)

Sopotska zajednica nastala je u doba Drugoga svjetskoga rata, što se neminovno odražavalo na život i rad sestara. To zorno pokazuje zapis kućne kroničarke, s. Dolorose Tomurad, od 23. kolovoza 1943.:

„Poslije podne govorilo se na sve strane: ‘Danas dolaze braća partizani ...’ Što ćemo? Znamo da smo mi, ni krivi ni dužni prvi na udarcu. Odlučismo da ćemo bdjeti cijelu noć. Tako i bi. Molili smo krunicu i večernju molitvu, pročitali razmatranje pa u ime Božje. Svatko sjedne na svoje

Mjesec dana nakon ovog posjeta, u Sopot su opet došli partizani. Kućna kroničarka je zapisala: „Ostali su te noći kod nas. Nisu nas dirali niti uznemirivali.“ (Kronika II: 24. V. 1944.). Sljedećega dana kroničarka bilježi: „Rano ujutro pod razmatranjem bila je jedna drugarica, kako se naziva. Nismo mnogo pažnje njoj posvećivale jer smo imale drugog posla.“ (Kronika II: 25. V. 1944.).

Partizani su 6. lipnja 1944. napustili Sopot, a 30. lipnja mjesno se stanovništvo naoružalo s ciljem obrane. Sestre su im morale ustupiti prostore svoje Male škole (Kronika II: 6. i 30. VI. 1944.). Poslije manje od godine dana, kućna kroničarka 9. svibnja 1945. bilježi da se cijeli dan i noć povlači preko Sopota njemačka vojska, a sutra su u mjesto došli partizani (Kronika II: 9. i 10. V. 1945.). Njihov dolazak označio je završetak Drugoga svjetskoga rata za Sopot.

Članice sopotske filijale

Život sopotske filijale nezamisliv je bez sestara koje su u njoj djelovale, pa je stoga potrebno makar nabrojati njihova imena. Kako je već spomenuto, prve dvije članice ove filijale bile su s. Amata Skenderović i s. Bernadetta Mamuzić. U Sopot su došle 12. veljače 1943. (Kronika II: 11. i 12. II. 1943.), a 8. ožujka pridružila im se s. Aurora Ivušić (Kronika II: 8. III. 1943.). Nakon njezina premještaja u Zagreb 24. srpnja 1943., u Sopot je 16. kolovoza došla s. Dolorosa Tomurad, koja je ostala u filijali do njezina zatvaranja. Istoga dana u Sopot su došle s. Ivana Cvijin i kandidatice Anica Kopunović (s. Imelda) (Kronika II: 24. VII. i 16. VIII. 1943.). S. Dolorosa Tomurad, koja je tog dana preuzela vođenje kućne kronike, emotivno je i s oduševljenjem opisala dolazak novih sestara u filijalu:

„...već nestrpljivo sjedimo u autobusu. Još koji čas i pred našim će očima pući mjesto gdje nas raširenih ruku na raskršću čeka Raspeti Krist. Da, čeka svoje dvije, koje su upravo sada napustile Njegovo zabavište [tj. novicijat] (s. M. Ivana i s. M. Dolorosa), a ujedno i da primi već svoju poznatu njihovu sadašnju č. Pretstojnicu s. M. Amatu [koja se vratila s duhovnih vježba], i djevicu Anicu Kopunović. – Putem smo bile zabavljene još mislima jučerašnjeg velikog dana, kada nas je poljubio Krist.³ Svršile smo i razmatranje, naime križni put, – i tako eto čekale čas kada ćemo stići. – Sopot. – Silesija dječurlije se skupila a među njima i [kandidatica] Krista [Lanović] tako da je nisam skoro prepoznala. Bila je tu i č. sestra Bernadetta, naravno širokog lica, vesela, ta došla je č. Pretstojnica, a osim toga i [mladi] naraštaj. (...) Špalir od autobusa do kuće bio je podpun i niti jedno dijete skoro nije manjkalo sa svojim najmodernijim cipelicama o kojima govori vlč. Vukina u jednom glasniku. – ‘Hvaljen Isus!’ – čuje se na sve strane. Od uha do uha ide: ‘Došle su č. sestre!’ I to sve tako tiho da mi ne čujemo, kako se to zna tiho govoriti na selu. – Vrijeme je da uđemo u naše dvore koji su širom bili otvoreni. – Raspeti je snivao i nadalje samo

³ S. Dolorosa aludira na činjenicu da su ona i s. Ivana Cvijin dan prije položile prve redovničke zavjete.

mirno promatrao tu gomilu koja se, pošto je autobus otišao, razišla i ponegdje samo izdaleka čuo se još koji dječji glas. Naš dvor naoko izvana miran i tih u sebi je bio pun života. Kako ne bi, došao je ovamo novi naraštaj, nova generacija koja puna poleta i žara hoće da izgori u žrtvi i radu za druge, hoće da sebe zaboravi radi Gospodina.“ (Kronika II: 16. VIII. 1943.) I sljedećega jutra s. Dolorosa je bila u posebnom duhovnom raspoloženju, pa je u kućnu kroniku zapisala:

„Sunčani traci zlatili su prirodu i reflektirali svoje zrake sa kapljica rose, koje su bile kao posuti biseri po travi, kada smo išle prema sv. Mihajlu na sv. misu. Eh! sada, sada se moglo sve dobro razabrati, pa čak i ono malo pa učine ispod kora. Kleknuli smo na svoje mjesto. Sv. misa je započela. Naše misli su još bile tamo u Zagrebu jer još nismo mogle vjerovati da smo u Sopotu. – I posjetio nas je Gospodin u ovoj maloj jednostavnoj crkvi u koju nas je dovela Njegova sv. Volja. Svaka od nas mu je zacijelo rekla, da ostane s nama jer je [noć] već blizu i dan je već na izmaku. – Tako s njime u duši u svečanom raspoloženju krenusmo kući.“ (Kronika II: 17. VIII. 1943.)

Dan poslije dolaska rečenih sestara, 17. kolovoza 1943. došla je u Sopot i s. Aleksandra Kokić koja je preuzela službu kuharice. Poslije tri dana, 20. kolovoza s. Bernadetta Mamuč je premještena u Taborsko (Kronika II: 17. i 20. VIII. 1943.), a ujesen 1943. došla je s. Stanislava Šokčević, koja je tu ostala do 25. lipnja 1944. (Kronika II: 14., 15. i 17. X. 1943. i 25. VI. 1944.; Matrikula, br. 240; Zapisnik, br. 84/1943.). Od 22. srpnja 1943. u zajednici je boravila kandidatice Krista Landović (Kronika II: 22. VII. 1943.), a od 7. studenoga do 4. prosinca te godine s. Antonija Pukić (Kronika II: 7. XI. i 4. XII. 1943.). Kandidatica Anica Kopunović premještena je 17. srpnja 1944. u Zagreb (Kronika II: 17. VII. 1944.), a 18. kolovoza u Sopot je iz novicijata došla s. Virginija Šiltić. Tu je ostala do premještaja u Savski Nart 14. veljače 1945. (Kronika II: 18. VIII. 1944. i 14. II. 1945.). Sredinom rujna 1944. došla je u Sopot kandidatice Ljubica Kralj (s. Kerubina) (Kronika II: 17. IX. 1944.), a od 28. veljače 1945. do premještaja u Taborsko 11. lipnja te godine bila je u Sopotu i s. Tarzicija Kulić (Kronika II: 28. II. i 11. VI. 1945.).

S. Amata Skenderović jedina je od svih članica sopotske filijale djelovala u njoj od utemeljenja filijale 12. veljače 1943. do njezina zatvaranja 22. srpnja 1945. U povijest je ušla i kao jedina predstojnica te filijale jer je upravljala njome kroz čitavo razdoblje postojanja sopotske filijale. Osvrnuvši se na to razdoblje njezina života, s. Fides Vidaković napisala je da je s. Amata u Sopotu „svoje srce dijelila mališanima iz najsiromašnijih obitelji“, a o njezinoj ulozi među sestrama u toj filijali kazala je: „Trebalo je u izvjesnim časovima mnogo optimizma i velikog pouzdanja, da se održi duh u zajednici. Kao starija bila je svijesna da ne smije niti na čas klonuti, jer su oni oko nje bili odveć mladi i neiskusni.“⁴

U sopotsku filijalu rado je navraćala njezina utemeljiteljica, časna majka Anuncijata Kopunović. Vidjeli smo da je 12. veljače 1943. dopratila prve sestre u Dobrnu

⁴ Usp. Fascikl S. Amata Skenderović, Fides Vidaković: *Nekrolog naše drage sestre – M. Amate Skenderović*. Zagreb, 9. IX. 1965.

i potom se vratila u Zagreb. Već 24. veljače ponovno je došla u Sopot. Sutradan je isplela rukavice za jednu sestru, a poslije nekoliko dana je s djecom i sa s. Bernardetom Mamužić očistila i uredila kapelu sv. Mihovila. Prisustvovala je svečanom otvaranju Male škole 1. ožujka i poslije dva dana otputovala u Zagreb (Kronika II: 24., 25. i 27. II. 1943.; 1. i 3. III. 1943.). Sljedeći put je u nenajavljeni posjet došla uvečer 20. rujna 1943. Kućna kroničarka s. Dolorosa Tomurad tom je prigodom zapisala: „Mi smo bile sve izvan sebe od sreće. Spremismo joj brzo štogod, da se malo okrijepi, a usput nam je pričala kako je putovala i što se sve na putu dogodilo. Strahote!“ (Kronika II: 20. IX. 1943.).

Jutro poslije dolaska, časna majka je 21. rujna 1943. otputovala u Taborsko, a u Sopot se vratila već 29. rujna te je prisustvovala proslavi mjesnoga zaštitnika sv. Mihovila i ostala sa sestrama do 4. listopada (Kronika II: 21. i 29. IX. 1943.). Teške ratne prilike onemogućile su joj da nastavi često dolaziti u Sopot.

Prosvjetna djelatnost

Glavni razlog dolaska sestara u Sopot bilo je vođenje tzv. Male škole, tj. dječjega vrtića. Inicijativu za to, kako je već spomenuto, dao je vinagorski župnik vlč. Ivan Vukina. Na njegov poticaj je majka Anuncijata 19. prosinca 1942. zamolila Ministarstvo unutrašnjih poslova da njezinoj Družbi povjeri vođenje Male škole u Sopotu (Djelovodnik, br. 264/1942.). Molbi joj je udovoljeno pa je dr. Ante Nikšić, ministar unutrašnjih poslova, 24. prosinca potpisao odluku o osnivanju ove ustanove i o njezinom povjeravanju Družbi siromašnih sestara učiteljica od Naše Gospe.⁵ Upraviteljicom škole imenovana je 1. veljače 1943. s. Amata Skenderović. Ugovorom kojega je tom prigodom potpisala obvezala se na redoviti odgojno-obrazovni rad, ali je prihvatila i odredbu „da podržava odnose između Male škole i roditeljskog doma kućnim posjetima, roditeljskim sastancima“.⁶

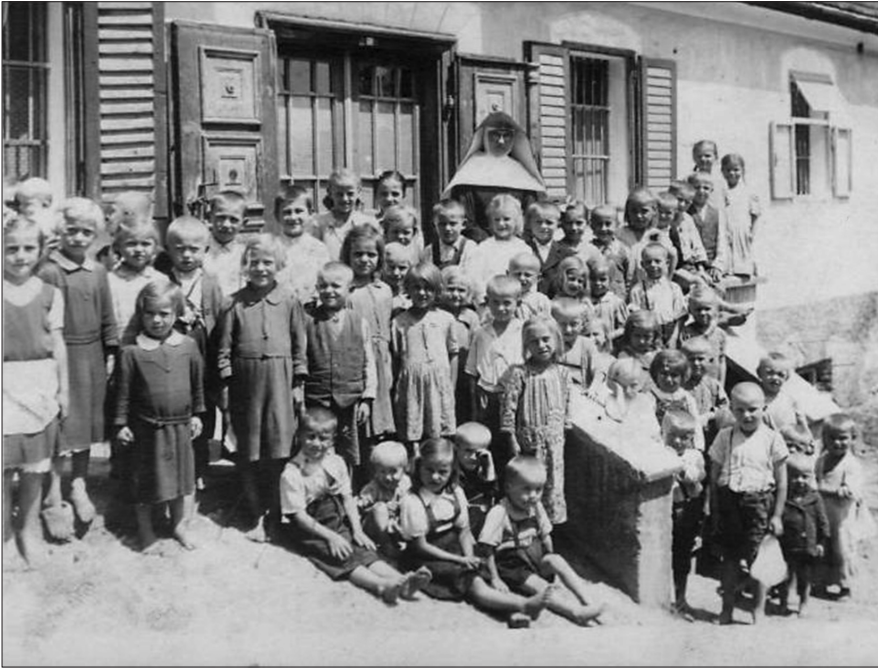
Ni mjesec dana poslije dolaska sestara u Sopot, 1. ožujka 1943. počeo je rad Male škole. Na otvaranje je došlo stotinjak djece s roditeljima te su dopratili sestre u kapelu sv. Mihovila gdje je slavljen misa sa zazivom Duha Svetoga (Kronika II: 1. III. 1943.). O uvjetima u kojima je počeo rad Male škole *Glasnik Majke Božje Vinagorske* piše:

„Mala škola Sopot smještena je u kući, na raskršću u kojoj je prije bio dućan. Sestre imaju za sebe dvije sobice, a za djecu jednu sobu, kud se djeca stisla dok je još hladno, kuhinju i veliku dvoranu (bivšu radionu limene robe). Poslije Uskrša držat će se Mala škola u toj velikoj dvorani, koja može da primi svu djecu, njih preko stotinu, sve najedamput. Dakako da djeca još nemaju klupica i stolova. To će se sad sve po redu načiniti. Malo po malo, pa će biti i sopotska Mala škola uređena i opremljena kao i ona na Vinagori i u Marincima. Kad se uredi ciela kuća, bit

⁵ Usp. Fascikl S. Amata Skenderović, Dr. Ante Nikšić, *Odlučujem*, Zagreb, 24. XII. 1942.

⁶ Fascikl S. Amata Skenderović, *Službovni ugovor*, Zagreb, 1. II. 1943.

će jedna velika soba s predsoobljem i za pučku školu. Sopot, nažalost još i danas, imade samo jednu školsku sobu, pa još do sada nijesu sva djeca uškolanana. Ali na jesen, kad se uredi kuća u kojoj je Mala škola, bit će i jedna soba za djecu pučke škole! Moći će se dakle uškولاتi sva djeca. A to svakako veliki je napredak! I tako je Mala škola u Sopotu povod i prilika, da će doći do proširenja ‘velike škole!’“ (Otvorena 1943: 5-6)

Slika 4. Amata Skenderović s djecom iz Male škole

Iz kućne kronike vidi se da je u Malu školu dolazilo redovito tridesetak djece (Kronika II: 5. III. 1943.). S tom djecom su sestre 29. rujna 1943. priredile malu akademiju u povodu blagdana sopotskoga zaštitnika, sv. Mihovila. Kućna kroničarka bilježi da je na akademiju došlo mnogo gostiju iz Zagorja, osobito onih koji su slovlili kao intelektualna elita toga kraja, te su svi bili oduševljeni (Kronika II: 29. IX. 1943.). Sljedeća akademija održana je uoči Nikolinja, 5. prosinca 1943. Imala je čak 17 točaka, a u njihovu izvođenju pomogla su i djeca iz mjesne pučke škole. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* donio je sljedeći osvrt na tu akademiju: „Priredba je bila vrlo dobro posjećena, a gledaoci bili su iznenađeni – nad tolikim uspjehom u radu s malom dječicom.“ (Školske 1944a: 13). *Glasnik* je i sljedeće godine pohvalno pisao o Nikolinjskoj priredbi Male škole u Sopotu te, među ostalim, ustvrdio:

„Bilo je tu pjevanja, igra, predstava i dolazak sv. Nikole. Cijeli raspored od 10 točaka, osim sv. Nikole i krampusa, izvela su dječica Male škole. Sve je bilo dobro i lepo izvedeno, pa se svak čudi strpljenju i maru č.

sestre, koja je sve to izvježbala. Jer nije baš tako lako izvježbati glumce, od kojih još niti jedan ne zna svoje uloge pročitati! Treba ga učiti iz usta u usta. Ali ipak i to je uspjelo i to vrlo dobro! Na koncu je došao sv. Nikola s darovima. Donio je svega. I bonbona i kolačića i još glavnije svakom djetetu bilo hlačice bilo suknjicu. Bonbonima i kolačićima veselila se više djeca, a hlačicama i suknjicama njihove mamice. Sv. je dakle Nikola pomogao, da će djeca lakše dolaziti u školu, kad će imati u čemu. Krampus se pak dobro držao i nije nikog odnio!“ (Školske 1944c: 12)

Spomenuti darovi koje je sv. Nikola donio sopotskoj djeci nisu bili jedino dobročinstvo sestara. Otkidajući od vlastitih usta, nastojale su uštedjeti kako bi pomogle siromašnoj djeci, a za pomoć su se obraćale i državnim vlastima. Tako je časna majka Anuncijata Kopunović u siječnju 1945. uputila molbu Ministarstvu zdravstva i udružbe da pošalje cipele za siromašnu djecu u Sopotu. Ta njezina molba prvi je službeni dopis kojega je napisala 1945. godine što zorno svjedoči o njezinoj skrbi za tu djecu, baš kao i molba Ministarstvu skrbi za postradale krajeve s kraja siječnja te godine da za siromašnu djecu dodijeli crno sukno kako bi im sestre od toga mogle sašiti odjeću (Djelovodnik, br. 1 i 4/1945.).

Inače je sopotska Mala škola imala veći odaziv djece nego druge škole u tom kraju, a njihove javne priredbe bile su dobro posjećene (Školske 1944c). Rad škole nadležne su državne vlasti u srpnju 1944. ocijenile odličnim (Kronika II: 6. VII. 1944.), a istu ocjenu dobila je za svoj rad 1943. i 1944. godine upraviteljica škole, s. Amata Skenderović.⁷

Ujesen 1943. Sopotljani su predložili svom župniku neka zamoli sestre da pučavaju njihovu djecu u gimnazijskim predmetima kako bi na kraju školske godine mogli polagati ispite na nekoj gimnaziji. Župnik je otišao u Zagreb i iznio prijedlog časnoj majci Anuncijati Kopunović, a *Glasnik Majke Božje Vinagorske* o njihovu je dogovoru i o realizaciji tog prijedloga donio sljedeći napis:

„Župnik odmah u Zagreb do častne Majke. Stvar razložio, predložio i zamolio, da se ide na ruku našoj djeci, koliko se samo može! Častna majka prihvatila je taj prijedlog i dala župniku, da on poznavajući prilike uredi i pripravi sve potrebno. Odmah na posao. Vrieme ide, već je bio i listopad tu! Dali smo odmah oglasiti u Pregradi, u Desiniću i u Kostelu. Na Vinagori i u Marincima, oglasio je, razložio i narodu stvar preporučio sam župnik. Pobrinuli se odmah i za ostalo što je potrebno, a prostori je imadu sestre u kući u kojoj stanuju. Početak tog privatnog podučavanja bio je 15. listopada. Djecu podučava č. s. Stanislava Šokčević. Pomaže joj i predstojnica č. s. Amata Skenderović, pa učiteljica č. s. Dolorosa Tomurad.“ (Sopočka 1943: 6)

Budući da su sestre pripremale djecu za polaganje godišnjih ispita u gimnaziji, Sopotljani i same sestre od milja su ovako organizirane redovite poduke prozvali „sopočkom gimnazijom“, a njezin rad je 15. listopada 1943. počeo misom sa zavišom Duha Svetoga (Kronika II: 15. X. 1943.). Na kraju prve godine njezina rada,

⁷ Usp. Fascikl S. Amata Skenderović, *Osobnik*, Sopot, 5. XI. 1944.

u lipnju 1944. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* sljedećim se riječima osvrnuo na rad „sopočke gimnazije“:

„Sviju đaka, koji su polazili tu školu i privatno učili za gimnaziju bilo je 16. Jedni su polagali ispit u Krapini, njih je bilo 11 većinom djevojčice, a drugi u Zagrebu na I. klasičnoj gimnaziji. Od sviju, što su polagali prošlo ih je s vrlo dobrim uspjehom 2, s dobrim 9, 1 dovoljnim, a s popravkom 3. Glavno da nije niti jedan propao. Svakako je to veliki uspjeh, jer su seljačka djeca, pa kad vide, prviput profesora, pola zaborave, što su naučili. Ali pravo uzevši, djeca su naučila mnogo jer su imala redovitu obuku i točno učili. Časne sestre dale su si vrlo mnogo truda, osobito č. s. Stanislava Šokčević, koja je sve to vodila i najviše podučavala.“ (Školske 1944a: 12)

Slika 5. S. Stanislava Šokčević, učiteljica u tzv. sopočkoj gimnaziji

S. Stanislava je u „sopočkoj gimnaziji“ radila do premještaja iz tog mjesta 25. lipnja 1944. (Kronika II: 14., 15. i 17. X. 1943. i 25. VI. 1944.). Osim nje i već spomenutih dviju sestara, djecu je za polaganje godišnjih gimnazijskih ispita od 18. kolovoza 1944. do 14. veljače 1945. pripremala s. Virginija Šiltić (Kronika II: 18. VIII. 1944. i 14. II. 1945.; Zapisnik, br. 27/1944.) i od 28. veljače 1945. do premještaja u Taborsko 11. lipnja te godine s. Tarzicija Kulić (Kronika II: 28. II. i 11. VI. 1945.). Od ostalih podataka o ovoj vrsti prosvjetne djelatnosti zna se još samo da su sestre 1944. pripremale sedmero djece za polaganje godišnjih gimnazijskih ispita (Školske 1944c).

Osim u Maloj školi i u „sopočkoj gimnaziji“, sestre su predavale i u mjesnoj pučkoj školi. Nažalost, školska spomenica u to doba nije vođena, pa nije moguće detaljno pisati o radu sestara u pučkoj školi (100 godina 2006.). Tu je u lipnju 1943. prva počela predavati s. Dolorosa Tomurad.⁸ Ona je u travnju 1945. pred državnim ispitnim povjerenstvom u Zagrebu položila praktični učiteljski ispit.⁹ Potkraj kolovoza 1943. časna majka Anuncijata Kopunović uputila je Ministarstvu narodne prosvjete molbu da se otvori još jedno razredno odjeljenje u sopotskoj pučkoj školi i da se njegovo vođenje povjeri jednoj sestri (Djelovodnik, br. 72/1943.; Zapisnik, br. 77/1943.). Molbi joj je udovoljeno pa je 15. siječnja 1944. učiteljicom imenovana s. Amata Skenderović.¹⁰ Ona je početkom 1945. očekivala promaknuće u službi, pa

⁸ Usp.: Fascikl S. Dolorosa Tomurad, Marko Franjić, *Odluka*, Zagreb, 28. V. 1943.; Fascikl S. Dolorosa Tomurad, *Zapisnik*, Pregrada 17. VI. 1943.; Školske 1943.

⁹ Usp. Fascikl S. Dolorosa Tomurad, *Uredovna potvrda*, Zagreb, 28. IV. 1945.

¹⁰ Usp.: Fascikl S. Amata Skenderović, *Odluka*, Zagreb, 15. XII. 1943., *Obaviest*, Zagreb, 14. I. 1944., *Zapisnik*, Sopot, 15. I. 1944.; Školske 1944b.

je prikupljala potrebne dokumente,¹¹ ali je dolazak komunističkih vlasti to osujetio. Nove vlasti su njoj i s. Dolorosi Tomurad 28. srpnja 1945. uručile otkaz¹² i ubrzo su im, kao i brojnim drugim redovnicama, onemogućile prosvjetni rad.

Pastoralni i karitativni rad

Premda je prosvjetni rad bio glavni razlog dolaska sestara u Sopot, nije bio jedini oblik njihova apostolata u tom mjestu. Od dolaska u Sopot uključile su se u pastoralni rad i postale župnikove vrijedne suradnice. Preuzele su brigu za čišćenje i uređivanje sopotske kapele sv. Mihovila (Kloštarske 1943.), a s. Aurora Ivušić je 8. ožujka 1943. preuzela vođenje pjevanja i sviranja u toj kapeli (Kronika II: 8. III.; 12., 16. i 18. V.; 12. VI. 1943.). Sa zborom je nastupala i na liturgijskim slavljinama u Vinagori i Marincima (Kronika II: 21. i 23. V., 2. i 4. VII. 1943.). Nakon što je ona 24. srpnja 1943. premještena u Zagreb, u Sopot je 16. kolovoza došla i crkvenu glazbenu djelatnost preuzela s. Dolorosa Tomurad (Kronika II: 24. VII., 16., 17. i 20. VIII. 1943.).

S. Dolorosa je nekoliko mjeseci poslije dolaska u Sopot, u dogovoru sa župnikom, počela s novim oblikom pastoralne djelatnosti među mladima. Dana 5. rujna 1943. utemeljila je Križarsko sestrinstvo (Kronika II: 5. IX. 1943.) koje je već 8. prosinca održalo svoju prvu javnu priredbu. O tom događaju *Glasnik Majke Božje Vinagorske* piše:

„Bilo je tu vrlo liepih deklamacija i nastupa. Izvele su vrlo dobro tri igre t. j. *Moderna služavka*, *Kobna brzozavka* i *Nikolinsko večerje*. Priredba je uspjela vrlo dobro, pa su je sljedeću nedjelju ponovile. Osim Sopotljana bilo je na priredbi i ostalih župljana, a osobito su se liepo odazvali Pregradčanci. Gledaoci su bili vrlo zadovoljni izvedbom, a križarice s posjetom. Sopotske križarice uče se i pjevanju, pa redovito svake nedjelje pjevaju u kapeli kod sv. mise i kod večernjice. Dakako da kao prave križarice idu rado i na sv. pričest. Sastanke također redovito drže i točno dolaze. Vodi ih č. s. Dolorosa Tomurad, koja si dala vrlo mnogo truda i muke, da je prva priredba tako dobro uspjela.“ (Društvene 1944a: 11-12)

Tri mjeseca poslije utemeljenja Križarskoga sestrinstva, u Sopotu je na blagdan sv. Petra Fouriera, 9. prosinca 1943., utemeljeno i Križarsko bratstvo kojega je službeno vodio vlč. Vilim Kodrić, ali u praksi je o svemu do 14. svibnja 1944. uglavnom brinula s. Ivana Cvijin (Kronika II: 14. V. 1944.). Ona je s križarima priredila njihov prvi javni nastup, održan 27. prosinca 1944. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* o tom nastupu je, među ostalim, zapisao:

¹¹ Usp. Fascikl S. *Amata Skenderović*, *Uredovna potvrda*, Pregrada, 29. I. 1945.

¹² Usp.: Fascikl S. *Amata Skenderović*, Prosvjetni odjel Kotarskoga Narodnoga odbora Pregrada s. Amati Skenderović, Pregrada, 28. VII. 1945.; Fascikl S. *Dolorosa Tomurad*, Prosvjetni odjel Kotarskoga Narodnoga odbora Pregrada s. Dolorosi Tomurad, Pregrada, 28. VII. 1945.

„Bilo je tu liepih deklamacija i pjevanja, dvie igre, svaka u 1 činu, a na koncu liepo izvedena božična igra u 2 čina: *Pastiri*. Priredba je bila vrlo dobro posječena, a za prviput i dobro izvedena. Jer su još mnogi htjeli vidjeti, to su križari svoju priredbu ponovili na 2. siečnja po podne u Sopotu, a davali su tu priredbu 16. siečnja i na Vinagori. Prvi dakle nastup postigao je veliki uspjeh, pa su dječaci bili vrlo ponosni i veseli, da i oni nešto mogu izvesti. Cielu brigu oko priredbe vodila je č. s. Ivana Cvijin.“ (Društvene 1944a: 11)

Premda su u ratno doba splasnule aktivnosti katoličkih društava, ipak nisu potpuno zamrle. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* potkraj 1944. o sopotskim križarima i križaricama piše:

„Još se drže i imadu redovite sastanke. Križare vodi veleč. Kodrić, a križarice č. sestra [Dolorosa Tomurad]. Priredbe i predstave morale su ove jeseni odpasti, jer nemaju veće prostorije. Ali ono najglavnije, to se točno drži, a to je mjesečna sv. pričest.“ (Društvene 1944b: 13)

Sestre su se u Sopotu posvetile i karitativnom radu. Specifičan oblik tog rada razvila je među bolesnicima s. Amata Skenderović. Obilazila je bolesnike, donosila im lijekove, njegovala ih i duhovno hrabrila pa su je prozvali „časna doktorica“ (Kronika II: 14. III. 1943.). Pritom nije štedjela vlastito zdravlje, što se vidi iz kućne kronike koja 24. studenoga 1943. bilježi da je po velikoj kiši otišla k nekoj bolesnici, premda je i sama bolesna, a sutra je posjetila dvije bolesnice (Kronika II: 24. i 25. XI. 1943.). U tom apostolatu pridružila joj se s. Ivana Cvijin (Kronika II: 31. V. 1945.).

Prosvjetni, pastoralni i karitativni rad sestara u Sopotu te primjer njihova redovničkoga života oduševio je dvije župljanke te su zamolile da ih se primi u Družbu. Ankica Posavec, rođena 1931. u Pavlovcu, primljena je u Družbu u rujnu 1943. te je poslije šest godina, u rujnu 1949., obukla redovničko odijelo i dobila ime s. Celine. Djelujući u više filijala, istaknula se osobito glazbenom djelatnošću, a pisala je i pjesme (Matrikula, br. 261). Nekoliko godina starija od nje bila je Draga Karažija, rođena 1925. u Sopotu. Kronika te filijale bilježi da je 31. kolovoza 1944. došla k sestrama razgovarati o svojoj želji da stupi u njihovu Družbu. Već 6. rujna s. Ivana Cvijin otpratila ju je u matičnu kuću u Zagrebu (Kronika II: 31. VIII. i 6. IX. 1944.). Tu je u rujnu 1948. stupila u novicijat i dobila redovničko ime s. Ignacija. Vršeći uglavnom službu kuharice, djelovala je u više filijala, a preminula je 31. ožujka 1981. u Zagrebu (Matrikula, br. 259).

Zatvaranje filijale

Dolazak partizana u Sopot 10. svibnja 1945. označio je kraj Drugoga svjetskoga rata u tom mjestu, ali ne i kraj problema za sestre. Dapače, 27. lipnja 1945. došla je u Sopot vlasnica kuće u kojoj su sestre boravile, preživjela članica obitelji Gostl, te je najavila sestrama da moraju napustiti kuću. Kroničarka je kratko zabilježila: „Jadne smo.“ (Kronika II: 27. VI. 1945.). Vlasnica je 9. srpnja otkazala sestrama stan i sljedećega dana uselila u svoju kuću (Kronika II: 9. i 10. VII. 1945.). Odluku o povratu

nekretnine vlasnici, kojoj su je nepravедno oduzele ustaške vlasti, potvrdio je Seoski Narodni odbor Sopot i Kotarski Narodni odbor Pregrada,¹³ pa su sestre morale potražiti drugi smještaj za sebe i za svoju Malu školu. No, njihov je trud bio uzaludan jer je Okružni Narodnooslobodilački odbor Varaždin 18. srpnja naredio s. Amati da imovinu Male škole preda povjerenicima novih vlasti.¹⁴ Očito se s. Amata „nadala protiv svake nade“ pa je poslije dva dana, 20. srpnja, sa s. Ivanom Cvijin otišla u Varaždin kako bi se pokušala dogovoriti s novim vlastima o nastavku rada Male škole, ali uzalud. Kućna kroničarka to je ukratko prokomentirala sljedećim riječima: „Vratile su se iz Varaždina č. Predstojnica i s. Ivana. Svršeno je. Škola se ima zatvoriti, a mi u ime Božje odputovati.“ (Kronika II: 20. VII. 1945.).

Sutra, 21. srpnja samostanska kroničarka je zapisala:

„Danas se ima zatvoriti škola. Jučer su djeca bila zadnji puta. U svakom je pobuđivala samilost ta siročad¹⁵ kojoj se sada mnogo odkida od usta. Danas popodne došli su iz Pregrade sa socijalnog odjela da preuzmu inventar i druge stvari 'Male škole'. Sve smo liepo predali u najljepšem redu. Tavan i smočnicu smo zapečatili, pa neka čeka bolje dane.“ (Kronika II: 21. VII. 1945.)

U nedjelju 22. srpnja bio je službeni oproštaj od sestara u kapeli sv. Mihovila. Mnoge su žene tom prigodom zaplakale (Kronika II: 22. VII. 1945.). Sutradan je osvanuo dan odlaska. Kućna kroničarka piše da je u 10.30 došao auto po sestre i nastavlja:

„Onda na okupu djece, žena i svega Božjega da se maknuti nismo mogli. Tovarili smo se prilično dugo i pored raznih nezgoda ipak smo se zgurali u taj mali auto. Vrijeme je da uđemo. Žene plaču, djeca plaču – idemo. Zadnji puta smo se još okrenuli prema onoj kući u kojoj nam je Gospodin pripratio toliko časova koji su mogli približiti dušu k' Njemu. Iz duše svake pojedine vinuo se hvalospjev: Te Deum laudamus!“ (Kronika II: 23. VII. 1945.)

Premda su sestre 23. srpnja napustile Sopot, časna majka Anuncijata Kopunović je tek 26. srpnja zamolila nadbiskupa Stepinca dopuštenje za zatvaranje filijale. Molbu je ukratko obrazložila sljedećim riječima:

„Prilike su se tako okrenule da je sestrama tamo bio nemoguć opstanak. Bivši stan su im otkazali, a drugi nikako nisu mogle naći. Radi toga ih je na molbu Okružni odbor u Varaždinu razriješio državne službe na pučkoj Maloj školi.“¹⁶

Službeno dopuštenje za zatvaranje u Stepinčevo je ime 20. kolovoza potpisao pomoćni zagrebački biskup Franjo Salis Seewis.¹⁷ Bilo je to gotovo čitav mjesec poslije odlaska sestara iz Sopota.

¹³ Usp. Fascikl *Sopot*: Seoski Narodni odbor Sopot, *Potvrda*, Sopot, 13. VII. 1945.; Kotarski Narodni odbor Pregrada, *Potvrda*, Pregrada, 14. VII. 1945.

¹⁴ Usp. Fascikl S. Amata Skenderović, Zapisnik, Sopot, 20. VII. 1945.

¹⁵ Izrazom siročad ovdje se ne misli na djecu bez jednoga ili obaju roditelja, nego na djecu iz siromašnih obitelji.

¹⁶ Fascikl *Sopot*, S. Anuncijata Kopunović msgr. Alojziju Stepincu, Zagreb, 26. VII. 1945.

¹⁷ Usp. Fascikl *Sopot*, Msgr. Franjo Salis Seewis s. Anuncijati Kopunović, Zagreb, 20. VIII. 1945.

Zaključak

Utemeljena 1943. godine, u jeku Drugoga svjetskoga rata, filijala Družbe sestara Naše Gospe u Sopotu morala se otpočetak suočavati s raznim problemima, osobito s oskudicom i sa strahom kojega su sijale razne vojske dolazeći i prolazeći kroz mjesto. Unatoč problemima, predano su se posvetile vođenju dječjega vrtića, a potom i radu u mjesnoj pučkoj školi. Osim toga, privatno su pripremale djecu za polaganje godišnjih gimnazijskih ispita. Također su preuzele brigu za čistoću mjesne kapele sv. Mihovila, vodile su u njoj pjevanje i svirale te su vodile i dječja katolička društva u župi. Nisu zaboravile ni karitativni rad, usmjeren osobito na bolesnike u župi, koje su rado obilazile i pomagale im. Nažalost, kraj Drugoga svjetskoga rata značio je, a da sestre toga nisu bile ni svjesne, početak kraja ove njihove filijale. Komunističke vlasti su im onemogućile prosvjetni rad i opstanak, pa su sestre u ljeto 1945. morale napustiti Sopot. Kroz nepune dvije i pol godine života i rada u ovom zagorskom mjestu ipak su ostavile svijetli trag, pa smo smatrali shodnim i korisnim istražiti sačuvana arhivska vrela i opisati povijest ove filijale. Izneseni podaci pružaju svjedočanstvo o požrtvovnom i samoprijegornom radu redovnica iz Družbe sestara Naše Gospe, koje su, vjerom nadahnute i ljubavlju prema narodu vođene, prkosile neimaštini i strahu te nisu posustajale u služenju sopočkom puku, sve dok ih ideološki zadojene vlasti nisu praktički prisilile da odu iz tog mjesta.

Literatura i izvori

- 100 godina. 2006. *100 godina sopotske škole*. Sopot: Matis.
- Armanda, Ivan. 2020. Život s. Amate Skenderović (1910. – 1964.) i njezino mjesto u povijesti Družbe sestara Naše Gospe. *Godišnjak za znanstvena istraživanja Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata* 12: 87-116.
- Armanda, Ivan. 2022. *Majka Anuncijata Kopunović (1887. – 1956.). Život i spisi prve vrhovne poglavarice hrvatske Družbe sestara Naše Gospe*. Subotica: Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata.
- Djelovodnik. *Djelovodnik Družbe bačkih siromašnih sestara učiteljica Naše Gospe od god. 1938. do 1953.*
- Dolazak. 1943. Dolazak časnih sestara u Sopot. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 2-3: 3-4.
- Društvene. 1944a. Društvene viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 1-3: 11-12.
- Društvene. 1944b. Društvene viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 10-12: 13.
- Fascikl S. *Amata Skenderović*. (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe).
- Fascikl S. *Dolorosa Tomurad*. (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe).
- Fascikl *Sopot*. (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe).
- Kloštarske. 1943. Kloštarske viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 11-12: 12.
- Kronika I. *Kronika – kuća matica: 1931 – 1948*. (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe).
- Kronika II. *Kronika Topusko, Sopot, Dobrna* (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe).

- Matrikula. *Matrikula Družbe sestara „Naše Gospe“ – Zgb.* (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe).
- Otvara se. 1943. Otvara se Mala škola i u Sopotu. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 1: 9-10.
- Otvorena. 1943. Otvorena je Mala škola u Sopotu. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 4: 5-6.
- Sopočka. 1943. „Sopočka gimnazija“. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 9-10: 5-6.
- Školske. 1943. Školske viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 11-12: 13.
- Školske. 1944a. Školske viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 4-6: 12-14.
- Školske. 1944b. Školske viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 7-9: 9.
- Školske. 1944c. Školske viesti. *Glasnik Majke Božje Vinagorske* 10-12: 12.
- Zapisnik. *Zapisnik Družbe siromašnih ss. učiteljica „Naše Gospe“ god. 1942.-1970.* (Arhiv Družbe sestara Naše Gospe)

Summary

Sisters from Bačka in Croatian zagorje - Congregation of the Sisters of Our Lady, Branch in Sopot (1943 - 1945)

Based on archival sources and relevant literature, the article describes the history of the Congregation of the Sisters of Our Lady, branch in Sopot. The branch was founded in 1943, in the middle of World War II, which inevitably reflected on the lives and work of the sisters. Therefore, the problems the sisters faced during the war are presented and analyzed, data on the members of the Sopot branch and their services in the community are presented, and their educational activities in kindergarten and elementary school are described in detail and through tutoring students for annual grammar school exams. Their pastoral and charitable activities are described, and the problems that led to the closure of the branch in 1945 are analyzed.

Keywords: Congregation of the Sisters of Our Lady, Sopot, World War II, educational work, pastoral work, charitable work.